

- ▶ héber,
- ▶ héber és nagy latin betű,
- ▶ kis vagy nagy latin betű.

A karakterkészleteket a felhasználó egy parancs segítségével önmaga tudja változtatni. A fenti karaktereken kívül lehetséges arab, cirill és egyéb karakterek használata is.

Következtetések

Egy új, nem MARC-formátumú rekordokat tartalmazó automatizált rendszer izraeli bevezetése messzemenő következményekkel járt. A döntés pozitív oldala az volt, hogy az egyetemi könyvtárak önállóan dönthettek a saját egyedi igényeiknek leginkább megfelelő formátumok kialakításáról. Másrészt viszont ezáltal az izraeli könyvtárak részben elszakadtak a bibliográfiai rekordoknak a más országok hálózataiban már megszokott nemzetközi cseréjétől.

Ezentúl azonban – bár lassabban, mint pl. az amerikai RLIN rendszerben – az egyik könyvtár mun-

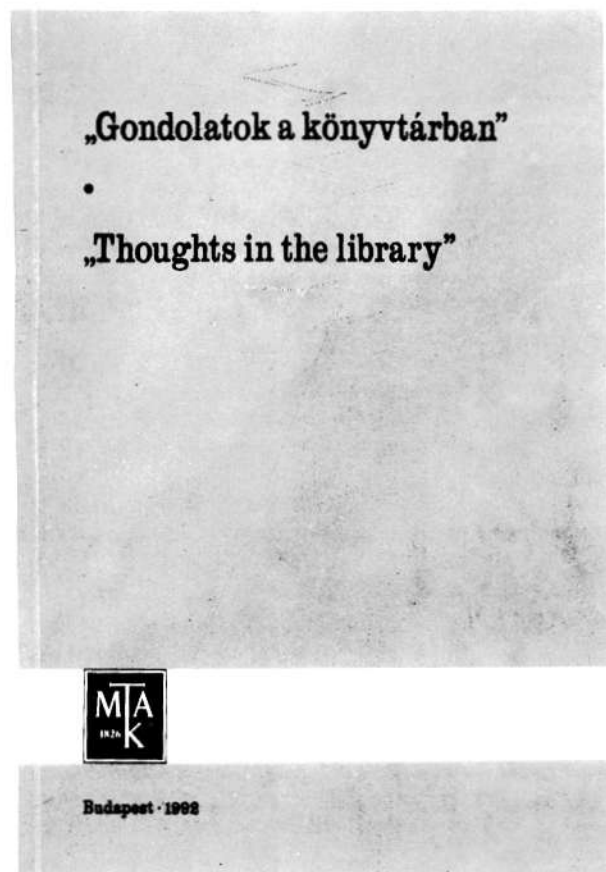
katársa teljesen szabadon kereshet egy másik könyvtár katalógusában, az ott talált rekordot pedig szükség esetén átmásolhatja a saját rekordjai közé. A hálózat felépítése azt is lehetővé teszi, hogy az olvasó számára ne legyen észrevehető, hogy éppen melyik könyvtárban keres. A rendszernek ezek a tulajdonságai mérhető mennyiségi növekedést eredményeztek a katalogizálásban, ezáltal a hálózat kihasználtsága nemcsak a keresési, hanem a feldolgozási funkcióban is megmutatkozott.

Végeredményben az ALEPH bevezetése egy olyan kis országban, mint Izrael, azt bizonyította, hogy minden országnak a saját igényeinek és lehetőségeinek megfelelően kell megválasztania információs hálózatát.

/LAZINGER, S. S.: ALEPH: Israel's research library network: background, evolution, and implications for networking in a small country. – Information Technology and Libraries, 10. köt. 4. sz. 1991. p. 275–291./

(Frank Róza)

Gondolatok az emberről, a könyvről és a könyvtárról

Gondolatok a könyvtárban = Thoughts in the library / Szerk. Domsa Károlyné, Fekete Gézáné, Kovács Mária. – Bp.: MTA Könyvtára, 1992. – 195 p. 5t. – (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei; Ú.S. 30./105/.) Bibliogr.: p. 13–28, 65–72.

ISSN 0133-8862

ISBN 963 7302 82 4

A kiadvány fedőlapján a már szinte cégérré vált *Vörösmarty*-verscím, a "Gondolatok a könyvtárban" még nem szólított meg. De az Akadémiai Könyvtár (MTAK) közleményeinek jól ismert barna fedele mindig takar számomra valami érdekeset, így hát továbblapoztam. A címlap, a címléírásnak ez a legfontosabb forrása, még mindig nem árul el semmit. Itt valami meglepetés készül. A verzón jól ismert nevek: *Domsa Károlyné, Fekete Gézáné, Kovács Mária*, akiknek gondos és invenciózus szerkesztési munkáját egyébként az egész kötet dicséri. A könyv csak a hetedik számozatlan oldalon leplezi le magát. Hát ez egy *Rózsa György*-emlékkönyv! Egyszerre két élmény. Az első: a kiadvány szemérmes és az ünnepektől jellemével egybevágó tartózkodása attól, hogy nyomban kitárulkozzék, a második: ó, hogy mennyire megöregedtünk! Gyuri hetvenéves? Örültem is a könyvnek, hiszen jó ismerősök írták egy jó barát tiszteletére.

Az ember

Örültem azért is, mert feltámad egy itthon átmenetileg elfeledett műfaj, amely a mai rohanó és kegyetlen világban igencsak felélesztésre szorul. Az

értékek védelme ugyanis az egyének egymás iránti tiszteletével és megbecsülésével és ennek kifejezésével kezdődik. Minden más, a szellemi, a tárgyi értékek megóvása csak ezután következik. Anélkül, hogy szépíteni akarnám a múltat, e téren a 20. század aligha jelentett előrelépést a tizenkilencedikhez képest.

Ez a kötet csak közvetve szól Rózsa Györgyről, mégha a szerzők néhány mondat erejéig megemlítik személyes élményeiket vagy hozzáfűzött kapcsolataikat is. A kurta és szikár életrajzi vázlat szerényen elhallgatja, hogy Rózsa megjárta a különböző totalitárius rendszerek internálótáborait 1945 előtt és után. Még az olyan könyvtári vonatkozású mozzanatok is hiányzanak belőle, hogy a jubiláns alapította meg az ország harmadik legfontosabb közgazdasági könyvtárát, hogy a háború utáni Kelet-Európában ő bábáskodott az első nemzetközi közgazdasági bibliográfiai folyóirat megszületésénél, melynek pusztá létrejötte is lelkes nyugati visszhangot váltott ki. Nem szól a Társadalomtudományi Információs Munkacsoport vezetésében betöltött szerepéről, ahol először sikerült közösségbe terelni a nagy társadalomtudományi könyvtárakat, és lendületet adni a számítógépesítésnek. Valamivel többet árul el az ünnepeltől a 21 önálló művet, több mint másfél száz cikket, félszáznyi előadást, és egyéb szerzői-szerkesztői aktust tartalmazó válogatott bibliográfia, amelyben a magyaron kívül angol, francia, német, orosz, spanyol, cseh, lengyel és vietnami nyelvű tételek is szerepelnek.

Rózsa György egyéni tanúságtételeivel összhangban, emberért, a humán kultúráért való aggodás csendül ki a hommage-kötet nem egy írásából. Így *Sara Fine*, a pittsburghi egyetem könyvtáros iskolájának oktatója a legnagyobb szerepet a könyvtári és információs munkában az emberi tényezőnek tulajdonítja, és óv attól, hogy a technikai mítosz rabjává váljunk. Ez a mai nyomorúságos helyzetben – teszem hozzá – egyébként is az egyedüli bizodal-munk. Kevés a gépünk, egyre kevesebb az új könyvünk, de amink még van, amit őrizhetünk, amit védenünk kellene, az a szaktudás, a brain ware, az emberi tőke. Ez az egyedüli, amiben még ma sem szűkölködünk. Pedig nem könnyű védeni az értéket, és nem csak olyan helyzetben, mint amilyenről *Jití Zahradil* számol be, azaz hogy miként vészelte át a prágai Akadémiai Könyvtár az épület tiznapos megszállását 1968-ban. Nem könnyű a szűkölködés a hétszer hétnél jóval több esztendőben, amint ezt az Akadémiai Könyvtár százötven évnél is hosszabb története bizonyítja. És nem könnyű az új kihívások követelményei közepette sem. *McLuhan* jóslata ugyan nem teljesedett be, de mint *Kabdebó Tamás* utal rá, a könyvtár önmagában egyre kevésbé a beavatottak találkozóhelye. A jövő, vagy pedig már a ma könyvtárát az emberi együttlétre sokféle alkalmat teremtő intézménnyé kell tenni. *Arnaud Marks*, a Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Bizottság új főtitkára több empátiát kíván a társadalom-

tudománytól és a társadalomtudományi információtól, mert enélkül elvész a kapcsolódás a humanista tradíciókhoz. Elődje, *Jean Meyriat* a nemzetközi együttműködést gátló tényezők sokaságával szemben a fő ellenszert az emberi kapcsolatokban, és a bennük és általuk kifejlődő kooperációs készségben látja. *Braun Tibor* és két társa az ember és a mű kapcsolatának egy érdekes aspektusát elemzi: a szerkesztők kívánatos karakterisztikáit tudományometriai eszközökkel próbálja megrajzolni.

A könyv

Az ünnepelt számára az emberen kívül a legnagyobb szentség a könyv, amely nemcsak a tudás hordozója, nemcsak az ország agyának és a nemzet szívének összekapcsolója, ahogy kedvelt *V. Hugo* idézete szól, hanem a nemzetek és nemzetek kapcsolatainak eszköze is. Erről tanúskodik a kötet több írása, köztük a bukaresti *Gabriel Stempelé*, amely arról szól, hogy Grúziában miként terjesztette el a könyvnyomtatást *Tótfalusi Kis Miklós* nyomán *Mihail Štefanovici* román nyomdász. Vagy hadd utaljunk a CRNS kutatójának, az érdemdús, magyar származású *Séd-Rajna Gabriellának* a cikkére, amely a Kaufmann-gyűjtemény gyöngyszemei közül ezúttal egy olyan 15. századi németországi héber imakönyvet ismertet, amelynek egyik része Manchesterben található. E könyv grafikai motívumai igencsak profán területre tévedtek: játékkártya díszítőelemeként alkalmazták őket.

A könyv mint a műtörténet tárgya sok más szempontból is megragadható. *Rozsondai Marianne* beszámolója az MTAK-ban folyó könyvkötés-kutatáson túlmenően a kötetkutatás mai európai tablóját is felrajzolja, nem titkolva örömét afelett, hogy Oxfordban egy itáliainak vélt ősnymotatvány-kötésről megállapíthatta, hogy az bizony magyar reneszánsz kötés, amely a 16. század elején Budán készült. *Robert Estivals*, a Nemzetközi Bibliológiai Társaság elnöke statisztika vizsgálódás tárgyává teszi a könyvet: ez a bibliometria vagy a matematikai bibliológia, amelynek kezdetei a 18. századra nyúlnak vissza. Modern neki-lendülésében *Ottónak* volt jelentős szerepe. A bibliometria azonban így is csak egyik eszköze a bibliológiának, ennek a hallatlanul komplex vizsgálódási területnek. Az orosz *Rubakin* például megteremtette a pszichológiai bibliológiát, avagy a bibliológiai pszichológiát, amely a könyv által megvalósuló kommunikáció lélektanát tanulmányozza. A könyvtermelés és vásárlás alakulása a gazdasági ciklusok elemzésének lehetőségét kínálja, míg az ikonográfiai bibliometria visszavezet a könyv mint művészeti termék birodalmába.

A könyvtár

Rózsa György egyetlen írással szerepel a kötetben. Ebben az Akadémiai Könyvtárt mint integrált információs központot elemzi. A könyvtár az emberiség kollektív memóriája, idézi ez alkalommal is frappáns

megállapítását. A könyvtárnak még két további dolgot szentel a kötet. Az egyikből *F. Csanak Dóra* avatott tolla révén ismerkedhetünk meg a Kézirattár korai és nem túl vidámító történetével. A másikban *Kónya Sándor* történészi precizitással az akadémiai alapszabályok változásain keresztül mutatja be a fenntartó és a könyvtár nem mindig harmonikus viszonyát, amely 1945-ig feudális eredetű elemektől sem volt mentes. A MTAK, de általában a könyvtár mint intézmény sokoldalúságát mutatja be a közel-múlt példáján *Fekete Gézánné*, aki a kiadói tevékenységről számol be. Eszerint 1980 és 1991 között 94 önálló kiadványt (tanulmányt, reprintet, forráskiadványt) jelentetett meg a könyvtár, vagy a könyvtár anyagából más kiadó. A könyvtár 5 sorozatot gondozott, és 6 folyóiratot szerkesztett.

A hommage-kötet a cseh, a finn könyvtárügybe, a modern törekvésekbe, a társadalomtudományi információ és a nemzetközi együttműködés kérdéseibe is betekintést enged, mégpedig olyan ismert és kiváló szerzők tollából, mint *E. Häkli*, *L. Kiuzadjan*, *M. B. Line*, *J. Zahradil* és mások.

Ami a kötet szerzőit és tartalmát összeköti, az az ember, a könyv és a könyvtár szeretete, a tisztelet, megbecsülés és barátság egy olyan kolléga iránt, akinek szíve, esze és keze a könyvtári és információs munka megannyi területén maradandó nyomot hagyott és – reméljük – még sokáig hagyni fog. Minden jót kívánunk, Gyuri!

A kötetben vegyesen szerepelnek magyar és angol nyelvű tanulmányok.

Földi Tamás

(Politikai Tanulmányok Intézete Alapítvány)

Folyóiratárak (1989–1991)

Az ismert folyóirat-előfizetési ügynökség, a FAXON 1974 óta közzéteszi az általa forgalmazott folyóiratok, sorozatok, referálólapok és indexek árváltozásait abból a célból, hogy a könyvtárak felhasználhassák az azokból levonható tanulságokat, a mutatózó irányokat költségvetésük tervezésénél. Ezek a tanulmányok mindig a legutóbbi három év adatainak elemzésével foglalkoznak, és a FAXON adatbázisán alapulnak, amely jelenleg több mint 200 000 időszaki kiadvány címét, valamint 25 000-nél több USA-beli vásárlójuk rendeléseit tartalmazza. Ezek alapján többféle elemzésre nyílik mód, amelyet igen terjedelmes és szemléletes táblázatok támasztanak alá. A tanulmány elemzi mind az *átlagárakat* (az adatbázisban szereplő összes aktív cím alapján), mind a *súlyozott árakat*, amelyek a ténylegesen megrendelt folyóiratok árán alapulnak. Ez utóbbi kiszűri az átlagárak torzításait, amelyet befolyásol a mértéktelenül drága, illetve a hihetetlenül olcsó, de nagyon ritkán rendelt címek ára. Az áradatok egyként vonatkoznak az előre fizetett (prepaid) és az utólag számlázott (bill-later) címekre. A táblázatokban kimutatott átlagárak nem tartalmazzák a járulékos költségeket, a súlyozott áradatoknál pedig csak azokat a címeket, amelyeket mindhárom vizsgált évben megrendeltek.

Az adatok és a következtetések esetében is figyelembe kell venni, hogy a FAXON rendeléseinek zömét, egyre növekvő arányban az amerikai egyetemi, főiskolai és más kutatási könyvtárak rendelései teszik ki.

Minden egyes könyvtár természetesen szükségleteihez és anyagi lehetőségeihez igazodva alakítja ki saját előfizetési listáját, amely nyilvánvalóan nem egyezik a közölt táblázatokban szereplő általános jellemzőkkel. Az olyan tényezők viszont, mint a hazai és külföldi címek aránya, az egyes ismeretágaknak a címlistákban tükröződő természete és aránya, vala-

mint a többéves előfizetésből származó árkedvezmény befolyásolhatják a folyóiratokra fordított költségvetési hányad arányát bármely könyvtárban.

Az első két táblázat 59, a Library of Congress szakrendje szerint kialakított kategóriában hasonlítja össze az átlagos és a súlyozott árak változását. Az átlagárak tekintetében 10 szakban volt 20%-nál nagyobb áremelkedés 1990-ről 1991-re. Ezek az alábbiak: szárazföldi és légi közlekedés, jog, kereskedelem, orvostudomány, gyáripar, általános földrajz, általános és kultúrmérnökség, kémia, bibliográfia és könyvtártudomány, szállítás és hírközlés. Ha a súlyozott árak alapján vizsgáljuk az áremelkedést, nem teljesen ugyanazt a sorrendet találjuk. E szerint 20%-nál nagyobb mértékben emelkedett a folyóiratok éves előfizetési díja a kémiai technológiában, a botanikában, a gyógyászat és gyógyszeripar területén, az általános és kultúrmérnökség, a jog, a kémia, az általános technológia és az orvostudomány területén. Ha az 500 dollárnál drágább folyóiratokat tekintjük nagyon drágának, akkor azonos sorrendet találunk mind az átlagár, mind a súlyozott ár tekintetében. A legdrágábbak a kémiai folyóiratok (742, ill. 953 \$), őket követik az orvostudományiak (519, ill. 787 \$) és a pszichológiaiak (490, ill. 581 \$). A többi folyóirat 500 dollárnál "olcsóbb" volt.

A következő két táblázat az átlag-, illetve a súlyozott árakat, valamint azok százalékos változását a folyóiratokat kiadó országok szerint mutatja be, azokat az országokat sorolva fel, amelyek 20 vagy annál több címmel szerepelnek a FAXON adatbankjában. A belföldi (az USA-ban megjelent) kiadványok átlagára 6,1%-os, illetve súlyozott átlagárak esetében 9,2%-os növekedést mutat 1991-ben az előző évhez képest. Az USA-ban megjelent folyóiratok átlagára 168 dollár volt.